

Ronnie Po-chia HSIA, *Matteo Ricci and the Catholic Mission to China, 1583-1610: A Short History with Documents*. Indianapolis, Hackett Publishing Company, Inc., 2016 (*Passages: Key Moments in History*).

Włoski jezuita Matteo Ricci (1552-1610) należy bez wątplenia do najbardziej znanych misjonarzy epoki nowożytnej. Z jego imieniem wiążą się początki strategii misyjnej, która bazowała na gruntownym poznaniu lokalnych kultur i tradycji oraz ich wykorzystaniu do głoszenia Ewangelii. Podejście to wyprzedzało swoje czasy i od początku było przedmiotem dyskusji. Ricci zdołał jednak otworzyć swym współpracownikom bramy Chin i zapoczątkował obiecującą misję. Trudno oczywiście zgadnąć, czy Chiny i Azja byłyby bardziej chrześcijańskie, gdyby historia potoczyła się inaczej i zapoczątkowane wtedy działania nie zostały wstrzymane w XVIII w. Wiadomo natomiast, że jeśli wyznawcy Chrystusa są tam dzisiaj w zdecydowanej mniejszości, jest to w dużej mierze skutkiem tego, że wypadki potoczyły się w znany nam sposób. Historia przyznała więc rację Ricciemu i to chyba tłumaczy jego popularność tak w Europie, jak w Chinach. Obecna książka nie wnosi do tej historii niczego nowego, ale nie jest to bynajmniej krytyka.

Jak każdy dobry nauczyciel, prof. Hsia postanowił pomóc studentom „skazanym” na korzystanie z tłumaczeń. Brak angielskojęzycznej literatury o Riccim, który zauważa na s. VIII-IX, usprawiedliwia jeszcze jedną publikację poświęconą słynnemu misjonarzowi Chin (warto wspomnieć, że kilka lat temu Autor wydał udaną, jak wskazuje choćby liczba recenzji, książkę o nim: *A Jesuit in the Forbidden City: Matteo Ricci, 1552-1610*. Oxford/New York, Oxford University Press, 2010).

Już sam podtytuł obecnej publikacji wyjaśnia wszystko: mamy do czynienia z krótką historią w rodzaju podręcznika, z wyborem tekstów źródłowych. Książka składa się z czteroczęściowego „Wstępu” (ss. 1-40) i 30 tekstów (ss. 41-126) – tłumaczeń na angielski głównie z włoskiego i chińskiego. Poza kilkoma wyjątkami Hsia nie wyjaśnia, kto jest autorem tych tłumaczeń (niedociągnięcie metodologiczne czy skromność?). Krótka bibliografia z komentarzami Autora oraz index osób na końcu książki to użyteczne narzędzia, w które Hsia zaopatrzył tomik z myślą o czytelnikach.

Pierwsza część „Wstępu” to krótkie przypomnienie historii portugalskiego imperium kolonialnego w Azji w XVI w. W części drugiej, Autor streszcza początki misji katolickich, które rozwinęły się wtedy w tym regionie świata dzięki poparciu Madrytu i Lizbony. Część trzecia to skrócone przypomnienie historii Państwa Środka w końcowym okresie panowania dynastii Ming, zaś część czwarta, ostatnia i najdłuższa, po-

święcona jest tytułowej postaci słynnego misjonarza Chin i jego dziełu. Matteo Ricci jest już dostatecznie znany i nie wymaga dłuższej prezentacji, dlatego pod koniec tego „Wstępu” Hsia traktuje interesującą i aktualną kwestię jego znaczenia dzisiaj.

Zasadnicza część książki to oczywiście same teksty. Ponieważ mamy tu do czytania nie z całymi dokumentami, ale z ich fragmentami, które Hsia przytacza jako lepiej ilustrujące postać i działania włoskiego jezuitę, wszystkie opublikowane w tym tomiku teksty są krótkie (w większości zajmują 2-3 strony książki, ale zdarzają się i takie, które mieszczą się na jednej stronie). Każdy z nich opatrzony jest też krótkim wstępem. Za każdym razem Hsia zaznacza również, skąd pochodzi dany tekst. Jak widać, korzystał ze starszych i nowszych publikacji źródeł oraz z archiwaliów rzymskich i chińskich.

W rzeczy samej, Matteo Ricci doczekał się kilku solidnych wydań swoich pism. W latach 1911-1913 Pietro Tacchi-Venturi opublikował po raz pierwszy jego listy w *Opere Storiche del P. Matteo Ricci S.I.* (2 vols., Macerata, Premiato Stabilimento Tipografico Avv. Filippo Giorgetti). Kilkadziesiąt lat później publikacji doczekało się też dzieło Ricciego *Della entrata della Compagnia di Gesù e Christianità nella Cina*, które wydał Pasquale D’Elia w *Fonti Ricciane. Documenti originali concernenti Matteo Ricci e la storia delle prime relazioni tra l’Europa e la Cina (1579-1615)* (3 vols., Roma, La Libreria dello Stato, 1942-1949). Oba dzieła – listy i *Della entrata* – ukazały się ponownie w 2001 r. staraniem Francesca D’Arelliego i Maddaleny Del Gatto (Macerata, Quodlibet). W tym samym roku opublikowano też wszystkie dzieła Ricciego napisane w języku chińskim (ed. Weizheng Zhu, *Li Madou zhong wen zhu yi ji*. Shanghai, Fu dan da xue chu ban she). Hsia korzystał z tych wszystkich edycji i odnotowuje je w swojej bibliografii.

Autorem połowy opublikowanych tutaj tekstów jest sam Ricci. Są to jego listy, głównie do przełożonych i współbraci (wyjątkiem jest list do ojca z 1605 r.; dok. 25), bądź fragmenty utworów, również tych napisanych po chińsku. Dokument 24. zawiera ilustrację mapy świata przygotowanej przez jezuitę w 1602 r. (oczywiście ilustracja o wymiarach 18 × 8 cm jedynie słabo oddaje oryginał mierzący 346 × 192 cm).

Pierwsze cztery teksty mają charakter pomocniczy, zgodnie z logiką wspomnianego wyżej „Wstępu”. Pozostałe wyszły spod pióra jezuitów ważnych w historii misji dalekowschodnich (np. Michele Ruggieriego [1543-1607], czy Alessandra Valignana [1539-1606]), oraz autorów chińskich, włącznie z kilkoma przykładami polemiki skierowanej przeciwko Ricciemu i chrześcijaństwu (dok. 28). Taki wybór tekstów pokazuje, jak różne reakcje wywoływała osoba i działalność włoskiego jezuitę: od ciekawości, przyjaźni i podziwu, do nieufności, podejrzeń i wrogości.

Cień na książkę rzucają niektóre zaskakujące wręcz uproszczenia i błędy we „Wstępie”, których obecność trudno zrozumieć. Oczywiście każdy uwierzy, że Autor nie zapomniał o tym, że św. Franciszek Ksawery zmarł nie we wrześniu (jak możemy przeczytać na s. 7), lecz w grudniu 1552 r.; trudno więc wytłumaczyć ten błąd choćlikiem drukarskim. Czyżby ten ostatni był winny błędnie podanym datom życia hiszpańskiego jezuitę Alonsa Sáncheza – znanego ze swych ekstrawaganckich idei na temat strategii misyjnej do przyjęcia w Chinach? Na s. 9 znajdziemy daty 1517-1570,

podczas gdy ogólnie znane i używane źródła podają, że urodził się on ok. 1545 lub w 1547 r., zaś zmarł w 1593 r. (zob. *Diccionario Histórico de la Compañía de Jesús. Biográfico-temático*, vol. IV. Roma, Institutum Historicum S.I./Madrid, Universidad Pontificia Comillas, 2001, ss. 3486-3487, oraz László Polgár, *Bibliographie sur l'histoire de la Compagnie de Jésus, 1901-1980*, vol. III/3. Roma, Institutum Historicum Societatis Iesu, 1990, s. 151). Jeszcze bardziej dziwi stwierdzenie Autora o tym, że Krzyżacy podejmowali krucjaty celem nawrócenia Słowian i Węgrów na chrześcijaństwo (s. 8). Polska i Węgry przyjęły wszak chrzest na dobre dwa wieki przed powstaniem tego zakonu i jego pojawieniem się w naszej części Europy!

Te niedoskonałości nie zmieniają oczywiście faktu, że książka spełnia znakomicie swój cel: angielskojęzyczny czytelnik ma teraz ułatwiony dostęp do tekstów źródłowych dotyczących Matteo Ricciego i misji w Chinach.

Robert Danieluk SJ
Rzymskie Archiwum Towarzystwa Jezusowego, Rzym
Włochy